

**OLJA SAVIČEVIĆ
IVANČEVIĆ**

**ADIO,
KAUBOJU**

■ Laguna ■

Copyright © 2011, Olja Savičević Ivančević
Copyright © ovog izdanja 2021, LAGUNA

BIBLIOTEKA BEZ PREVODA
Knjiga 11

**ADIO,
KAUBOJU**

EASTERN

Stranče, ovdje te zakon ne štiti

– grafit, Veliki mul

1

Ljeto 200X. došlo je prije vremena. To je značilo gadnu vrućinu nakupljenu od početka svibnja: po parkovima i arulama izdisale su majske ruže.

Krajem srpnja, spakirala sam sve svoje stvari, napustila tuđi stan u kojem sam proživjela nekoliko izgubljenih godina i doputovala doma.

Sestra me dočekala u kužini naše stare kuće s kuferom već spremljenim za odlazak. U sat i pol, koliko je trajao naš susret, dizala se od stola četiri puta, jednom da mi dolije mlijeko, a triput je išla u ve-ce. Naposljetku se vratila s usnama namazanim jarkoružičasto, što me začudilo, iako nisam ništa rekla. Prije nije koristila takvu boju za usne. Poslala je nekoliko SMS poruka, usput razgovarajući sa mnom, a onda je konačno ustala, poravnala suknju i spustila se kroz duboki hodnik niz skale. Mâ je ležala u sobi na donjem katu i prevrtala programe.

Pozdravile su se kratko, na izlaznim vratima, čula sam glasove, i sestra je, vidjela sam s balkona, zamakla iza ugla

ulice, iza pekarove kuće. Bila je na jedan tren nestvarna prikaza na stvarnoj sceni, simulacija. Srknula sam hladnu kavu iz njezine šalice s otiskom ružičastog ruža.

Prije nego je nestala, rekla mi je o svom druženju s Ma proteklih mjesec dana.

Njihov je dnevni ritual bio precizan i jednostavan: dizale su se rano, uvijek u isti sat, i pile kavu barem dvadeset minuta, a onda bi se, prije nego što sunce postane prejako, pješice uputile, jedna iza druge, uz magistralu do groblja. Tanak trak zemlje uz cestu, taman za dva uska stopala, u ljetnim se danima pretvara u puder. Između ceste s jedne i kupine, kostriša i neožbukanih kuća s druge strane zamišljenog pločnika, podiže se prašina i ulazi u oči i grlo i među prste u sandalama.

„Znaš li da neki ljudi jedu zemlju?“, pitala je sestra mamu dok su hodale kroz prašinu, uz magistralu. „Geofagija se to zove.“

A Ma je odgovorila *u špade*: „Prah prahu, bolje da te zakopaju u zemlju nego zazidaju u beton.“

„Nije me briga za smrt“, presjekla je sestra. „Jebeš smrt. I na nju se čovik, sigurna sam, navikne.“

„Pa normalno da tebe nije briga“, uvrijedila se Ma, istresla prašinu iz nanule i krenula dalje podignute brade, s dostojanstvom buduće pokojnice, korak ispred sestre.

Nakon što bi oprale *našu* grobnicu i odrezale trule stabljike cvijeća, spuštale su se do plaže, poletnijim korakom. „Mirno je i gluho ko u mikrovalnoj“, primijetila je sestra dok su prolazile kroz tuđa dvorišta i osušene voćnjake.

Na plaži, Ma je vadila nagnječene kruške i banane iz škartoca koji je bio u plastičnoj vrećici, koja je bila

u taperveru, koji je bio u torbi, i nutkala je, sa svojim slavnim hollywoodskim osmijehom, od kojeg bi se svaki normalan čovjek trebao osjetiti malo bolje, primijetila je sestra. Ali čini joj se da Ma taj izraz lica vadi iz nekog fajla ili iz velike slamnate torbe koju je prtila i petkom i svetkom. Ponekad je taj smiješak, asa iz rukava serijskih izraza, Ma izvlačila u pogrešnom trenutku, mislila je.

Njihovo zajedništvo prestajalo bi povratkom kući, nakon ručka, kad bi se sestra povlačila u sobu na katu, do večere, i pokušavala raditi svoje poslove, iako je bila na godišnjem – ona predaje u školi. Mâ bi tada nahranila žutu Jill, smjestila se ispred televizora i objavila: „Počinje mi serija.“ Minerva, Aaron i Isadora odlučili su istražiti pravi identitet Vacione Morales. Riječ je o vrlo opasnoj ženi koju treba odvojiti od Juana.

Za Ma su sve serije važne, i to jednako.

Zaspala bi pred upaljenim te-veom, pokrivena preko glave iako se tih dana ni noću temperatura nije spuštala ispod 30.

Sestru bi spopadala panika da će Ma pretjerati s tabletama za spavanje – nije se micala ispod plahte, nije ni disala, samo bi ponekad prdnula u snu.

„Ona je grozna“, rekla je Ma za sestru nakon što je ova otišla. „Govori užasne stvari. Ne mogu to razumit, Dado.“ Tako se ja zovem – Dada, to ime su mi dali roditelji.

Dok pratim Ma do magistrale, vrućina se podiže iz zemlje: u sedam je do gležnja. Ponedjeljak u suhom jutru, tek iza podne počinje pržiti direktno s neba. Oko pet je u gradu najgore, slani se zrak oznoji i sve što se kreće, tromo

prolazi kroz popodnevnu melasu, a pjesma milijun zvukova pretvori se u jedan ravni električni ton koji omamljuje.

Iako je savršeno uspravna kad sjedi ili stoji, u hodu se Ma gega rubom crte. Nekoliko centimetara od njenog ramena jure cisterne i hladnjače s ribom. Možda nevozačima više nije mjesto u prometu, pomislim.

„Trebali ih zatvoriti u pješačke gulage, ti idioti ne znaju da im je glava u torbi“, rekla je sestra jednom, mislim baš onda kad smo se u turbo terencu njenog bivšeg muža vozili na Danijelov pogreb, a neki dječaci su pretrčavali cestu.

„Pješake treba voljeti. Pješaci su stvorili svijet. A kad je sve bilo gotovo, pojavili su se automobili“, rekla sam. Svi su me pogledali kao da nisam sva svoja. „To piše u jednoj knjizi“, rekla sam.

Sjedila sam straga na ljepljivoj umjetnoj koži, okružena vijencima od grana palme koji su me boli po golim rukama, između krizantema-aranžmana i buketa rascvalih ruža s velikom crnom vrpcom. Vijenci su imali ljubičastu vrpcu i zlatnim flomasterom ispisana imena.

„Da se zna kome je žao“, napomenula je sestra, što se smatralo neumjesnim.

„Koliko smo primitivni“, kazala je tad, zatvarajući prozor kroz koji je frknula neugašeni opušak boje krvi, „vidi se po tim stvarima. Svaka se ljubav izvažuje, kužiš, veća osmrtnica, veći oglas, mramor, zlatni križ, više para, veća ljubav. Bacanje love. Luksuzniji usisivač mladencima, ista stvar, veća je bratska ljubav. Siromašan rođak ne postoji, to je zapravo škrti skot koji te ne voli“, okrenula se i rekla mi.

Ukipila sam se među bodljikavim vijencima pazeći da ne zgnječim cvijeće i promatrala ljude koji su brali trešnje pokraj cementare. Imali su ljestve, kapice i modre pregače.

Izgedali su zadovoljno, digitalni radiše. Pitala sam se pada li po njima cementni prah dok kukama spuštaju granje. Sjećala sam se tog praha kao mekog tepiha, bilo je to ugodno pamćenje.

Nisam odgovorila sestri i to ju je poticalo da govori dalje, rečenice koje su kao projektili prolijetale oko moje odsutnosti. Njezin bivši muž, miroljubiv i proziran tip, mekan i krut, rekao joj je: „Daj se smiri, više.“

Sad se mama u perspektivi pretvorila u krticu kraj plakata pastoralnog centra na kojem piše *Isus te voli*, pa u ugašenu krijesnicu kraj *Kuna.komerca* i u minus koji se pomiče ispod ispranog Gotovine u natprirodnoj veličini, po prašini uz cestu kraj pumpe, po stazi taman za dva uska stopala. Ograničenje vožnje ovdje je šezdeset, ali vozi se barem osamdeset na sat, malo niže prestaje brza cesta s četiri traka, vozači gube osjećaj za brzinu. A onda iz pokrajnjih, neasfaltiranih puteljaka na magistralu izađe neki poljoprivrednik na traktoru i sasvim uspori promet.

Donedavno su po magistrali bila i konjska govna, ali ne više, postalo je preopasno vozit kar s konjima. I mislim da samo još jedan čovjek u cijelom gradu ima konja; ilegalno je držat konja u gradu, al on je stari kovač, pa čekaju da u miru umre, ako je vjerovati Ma. Što će biti s tim konjem kad kovač umre, pomislila sam. Nekad je u Starom Naselju bila kovačija koju je držao baš taj stari, u portu gdje je danas restoran *La Vida Loca*. Ali kovačiju su zatvorili one godine kad se rodio Danijel. Upamtila sam zvuk potkivanja, rzanje konja u mrak i vatru. Bila sam jako mala, gledala sam stvari iz daljine, iz ljetne svjetlosti od koje bole oči, u otvoreni mrak te kuće. Bila sam jako mala, kroz

ulicu u kojoj smo stanovali začuo bi se kas po izlizanom kamenu, jedan nestvaran zvuk kao što je nestvaran zvuk *Ledo* kamiona koji poziva na sladoled u vrijeme popodnevnog sna. Willy Wonka stigao je i u vaš grad.

Uglavnom, više nema svježih konjskih kolača po kalama. Kenjaju psi i za njima nitko ne pokupi, kao ni prije za konjima. Al psećim govnom te nitko neće pogodit, možeš bit siguran. To bi me iznenadilo.

Kad je prilika u daljini postala crta – zbog jare na cesti to je bila vodoravna crta, minus, a ne okomita, kakvu biste možda očekivali – okrenula sam se i požurila prema kući, uz betonski potok kraj novih zgrada za vojne invalide. Nekad se u njemu moglo naći svakakvog smrada i blaga, u proljeće bi đipao u more preko brana od smeća. Otkako je očišćen i betoniran, primijetila sam, po dnu curi lajna sluzi koja se ljeti skori u zeleno blato.

„Ti bi sutra mogla sama na groblje“, rekla sam joj jučer, drugi dan nakon dolaska. „Imam nekog posla u gradu, dosta mi je važno“, lagala sam.

Mâ se na to nasmijala, točno kao što je sestra rekla, izvadila je svoj hollywoodski smajl u pogrešnom trenutku.

Imala je lijepe zube, zlatan sjekutić u donjem nizu. Nekad bi kucnula noktom po zubima da dokaže čvrstoću i zdravlje. „Mama izgleda kao natripani smajli“, rekla sam preko telefona sestri.

„Jes vidila“, odgovorila je sestra i upuhala dim u slušalicu s druge strane.

Pronašla sam xanax, nešto prozaca, normabela, praxitena, portala i apaurina na podu, pod kuhinjskom kredencom,

u kutiji 505 sa crtom, s flasterima, andolima i pastilama za grlo. Nije ih čak ni skrivala, kako je sestra pretpostavila – ili Ma zna da su među boljim skrovištima ona neskrivena. Prošle je zime bila bacila sve u smeće, vidjela sam.

„Kako li ih samo dobavlja?!“, rekla je sestra ljuta ko pas. Nije neki problem, pomislila sam. Pola studentskog doma bilo je na votki ili vinu u kombinaciji s valiumom, sedativima i ostalim stvarčicama koje je navodno moguće dobiti samo na recept. Bilo je jeftinije od bombona. Jedan rasta s prvog kata imao je kesu, princip je bio „zavuci ruku i ono što uhvatiš u šaku, tvoje je“, rekla je cimerica. „Problem je što svaki konj koji ne želi prat kosu, misli da je rasta“, kazala sam, sjećam se.

„Ostavi joj lorsilan za spavanje“, upozorila me sestra. „Ostalo što nađeš prospi u zahod.“ Više puta sam pustila vodu, jedna plava dražeja prozaca stalno je isplivavala. Onda je otišla i ta uporna.

Na ljuljački sam, na balkonu, i vidim iznad krovova. S ulice me pozdravljaju susjedi i ja im odmahujem.

Kad se pojavi – prvo minus, onda krtica – sa zapada, iza pekarove kuće, isto joj domahnem. Kažem joj već na vratima: „Ma, odlučila sam ostat neko vrime. Možeš li odnit Danijelove stvari iz mog ormara?“

Ona stoji u zahodu, pred lavandinom, i dugo dlanom trlja sapun pod mlazom vruće vode.

„Mogu“, odgovara i gasi vodu, briše ruke oštirim fro-tirom. „Nema smisla liti nosit cviče, to sve izgori, eto, u dan izgori“, dodaje zamišljeno.

Moja je soba kutija u kući kutiji. U vremenu koje ne pamtim, bila je tu konoba s bačvama, pa kuhinjska ostava, tako da u sobi nema prozora. Samo uska vrata, uzak stol, golemi ormar, na njemu velika lutka Bebakojaplače, pa krevet, nad krevetom nekoliko preostalih prastarih filmskih plakata, uglavnom vestern filmova. Za jedan zataknutu suha grančica masline, blagoslov za Johna Waynea.

U toj katakombi u prizemlju, u udubini kuće, bespomično, živjela je materina nona, slijepa i nepokretna dijabetičarka. Pet godina u mraku, bez pokreta, pri punoj svijesti.

„Santo Subito“, govorile su tete i neke gospođe kojima se ne sjećam lica ispod onduliranih frizura. Sljepica se nikad nije bunila, nije se pretjerano žalila, što je za svetost solidna referenca. Mantrala je svoju molitvu tankim usnicama, koje su na fotografijama bile pune, primijetila sam. „Pušačke“, rekla je sestra za prababu na jednoj od tih slika iz mladih dana i nacerila se.

Nije bilo ničega o čemu je ta prastara žena radije govorila nego o ljubavi, s puno začina. Babina mladost je, kako smo mi rasli, a ona nestajala, postajala sve raspojasanija, dok naposljetku – u našem pamćenju njezine prošlosti – nije kanonizirana kao Oblapornica.

Uostalom, pokopala je tri muža, rodila petero djece i u ono zrelo žensko doba mogla je pokosit polje kupine i komorača i sparožine – govorili su – a potom za ručak pojest dva kila školjki i popit za njima tri kvarta crnoga – govorili su. Psovala je glasno i često i molila s jednakim žarom.

Mama je pomno dezinficirala sobicu, sjećam se. Po svim ormarima bilo je naftalina, u kutovima zapah lavande i kamfora.

„Ova se boji da se baba živa ne raspadne na komade, još malo pa će je zalit formalinom“, rekla je sestra. „Ili japnom“, dodala je.

Balzamirana stara, prilično usukana, nije bila puno veća od mene ili Danijela tada. Nestajala je naočigled, iz dana u dan, na visokom krevetu s puno perina, s kojeg je piskala: „Dica! O, dica!“

Sestra i ja smo se nekad pravile da je ne čujemo, sjećam se, ali Danijel je bio drugo, njemu to nije bilo dosadno.

Ima jedna pjesma iz tog vremena koju je Ma često pjevala po kući:

*Ti si rajski cvijet
Tebe voli svijet
Tebe ljubim ja
I više ni-ko-ga
I ona sa-ma da ne zna ma-ma
Ružice bra-la dra-go-me svom...*

Poslije sam tu pjesmu pjevala Danijelu, a Danijel prababi dok je ležala otvorenih vodenih očiju u *vičnoj tami*.

„Jel tebi none baš sve crno-crno ka pakal?“

„Ní pakal crn, pakal je zelen, blišći od ardure. I u mene je sve zeleno ka prkno u Marsijanca.“

Danijel bi pritisnuo oči duboko u duplje, sjećam se. „Onda ti se okrene oko, pa vidiš unutra, u sebe“, govorio je.

Pritiskao je oči dok mu ne bi došla muka, al nije, koliko znam, ugledao žutozelenu svjetlost. Vidio ju je tek kasnije, jednog ljeta kad je more procvjetalo algama punim fosfora. Po danu je sličilo na govnavu kaljužu, *mare sporco*, ali noću se svaki naš pokret rasprskavao u fluorescentne kapljice.

„A raj?“

„Ke raj? Nima raja. E. Samo paka' i to ovod na crnoj zemji!“, zastenjala je baba bolno. Pa nadovezala: „O, šanto dio benedeto, kurbo prasice... Ajde, ajde, golube, zapivaj mi onu *Da ne zna mama*...“

Nekoliko dana prije prababine smrti u kuću se uvukao mali majmun koji je u to doba živio u dvoru našeg susjeda veterinara. Ostavili su ga bogati turisti kad im je dodijao, pričalo se. Napravio je veliki nered u cijeloj kući, taj majmun. Jedva smo ga pronašli, sjećam se, zavukao se pod noninu preširoku spavaćicu. Podla beštija, govorili smo. I uskoro je zauvijek utekao veterinaru, prvo u park, a kasnije ko zna gdje.

„Jel vas dvoje volite nonicu?“, pitala je sestra.

Danijel i ja smo potvrdili glavama. Baba je bila naš drveni gmaz – pipala nam je obraze suhim ticalima bez mirisa. Naša podrumska lutka s tavana.

„Onda joj moramo pomoć“, rekla je sestra, a zelene su joj oči gledale ravno iz pakla.

„Nonica se muči“, rekla je, „a mi ćemo joj pomoć da parti u raj.“

Zbilja je to mislila, sjećam se. Da ćemo babi staviti ja-stuk na glavu. Dijete koje se igra oružjem je strašno, a sve je bilo oružje, sjećam se. Pravo je čudo da nas je ovoliko preživjelo svoja i tuđa djetinjstva.

„Raj ne postoji“, kazao je Danijel brzo. „Eto, pitaj se none.“

S Danijelom je bilo lakše. I na tome je završilo. „Nemoj da te Ma čuje“, šapnula sam.

„Pa nisan reka da Bog skroz ne postoji.“

„Vi ste budale! Obične. I kukavci“, rekla je sestra. Njezin prezir bio je grozan, sjećam se. Kao i danas, uostalom.

Kukavac, odakle je samo izvukla tu riječ? Iz nekog filma, mislim.

A baba je – „jadnica, jadvica“, svi su govorili – stvarno grozno zapomagala i hulila i Boga i vraga tih dana.

Mislim da je sestra voljela tu prababu, iako se sa sestrom nikad ne zna.

Žarko se molila svecima da baba umre, čak i za obrom, zbog čega je dobila pljusku.

Na kraju je njezina strasna spiritualna eutanazija upalila. None je umrla kao riba, otvorenih usta.

Tad smo prvi put vidjeli smrt – nije izgledala strašno.

Ležala je na krevetu, napokon sklopljenih očiju, i Danijel je podigao njenu široku spavaćicu iz vremena kad je bila Velika Oblapornica. Tražili smo turističkog majmuna, ali ispod spavaćice nije bilo ničega. Sve na babi je bilo mrtvo već godinama, plavi i smeđi krakovi prekriveni ljuskama, bez dlaka. Jedino je živ bio muf među njezinim

nogama, runjavo, blistavo krzno, svijetlocrno, koje se penjalo od polovice bedara do prepona i u tankom vretenu sve do pupka.

„Jel majmun?“, pitala sam.

„Mačka“, kazao je Danijel iznenađeno i spustio spavaćicu. Te večeri sam ispod gaća otkrila jednu dlačicu. Jednu jedinu, al nije se dala iščupati. Bila sam skoro dječak, ista kao brat, koji je bio „kao curica“, rekle su tetke.

Netočno, jer Danijel je bio dječak onoliko koliko su dječaci slični drvenim anđelima pazikućama ili onim gotskim s veseljačkim izrazom lica, a ne curicama. Oni su lišeni muških ili ženskih grešaka, jedina vedra, punokrvna bića na crkvenim freskama ili u slobodnom letu iznad anoreksičnih svetaca, histerika i djevica u bočnim lađama. Možda je to zato što obavljaju zanimljive poslove, profane radnje između demijurga i ljudi.

Iza oltara crkve svetog Fjoka i danas mi se smijulji, sisa nožne prste ili kopa nos, pozlaćeni bucmasti anđelak iznad Pietà. Sve bogomoljke sanjaju kako grizu njegove obraze.

Neki zapušteni anđeo možda, ali ne s porculanske šalice i ne djevojčica – takav je, naoko, bio naš Danijel.